

Динис Г.Г.*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Анотація: у статті досліджуються міжнародно-правові особливості стратегії політики європейської інтеграції України у взаємозв'язку з необхідністю правового впровадження у національне законодавство України критеріальних юридичних умов, що визначають сутність функціонування *sui generis* права ЄС. На основі аналізу доктрини та судової практики міжнародних судів, автор аргументує необхідну обумовленість пошуку міжнародно-правових організаційних та інституціональних структур, які б дозволили віднайти адекватну форму правового оформлення статусу міждержавних інтеграційних відносин Україна-ЄС

Ключові слова: Право ЄС, право Європейського Союзу, міжнародне право, трансформації в міжнародному праві, інтеграційні відносини Україна-ЄС.

Annotation: This research is devoted to the problems of international legal features of the strategy of European integration of Ukraine in connection with implementation into national legislation of Ukraine criterion of legal terms that correspond to the essence of the functioning of the EU law *sui generis*. On the basis of doctrine and jurisprudence of international courts, the author argues conditionality of the search of international legal organizational and institutional structures that would find an adequate form of legal status of international integration EU-Ukraine relations

Keywords: EU law; European Union law, international Law, transformation in international Law, integration of the EU-Ukraine relations.

Проблематика «Україна на шляху інтеграції до ЄС: сучасний стан та подальші перспективи» характеризується актуальністю в якості предмета наукових досліджень [1], має практичну значимість для реалізації задекларованих зовнішньополітичних та економічних стратегій України і, є у центрі постійної уваги суспільства.

У зв'язку з цим, віддаючи належне загальним доктринальним та нормативним постулатам щодо задекларованого процесу євроінтеграційної політики України, на наш погляд, суттєвими умовами успішної реалізації даної проблеми є еволюційне законодавче закріплення у національне законодавство України критеріальних міжнародно-правових основ процесу євроінтеграційної політики або, точніше, юридичних умов, що визначають сутність функціонування відмінної системи права ЄС від загального міжнародного права.

* кандидат юридичних наук, завідувач кафедри міжнародного права та міжнародних відносин Закарпатського державного університету, професор кафедри

Міжнародна доктрина характеризується наявністю різнопланових підходів та правових оцінок юридичної природи права ЄС включаючи *de-jure* статусу міждержавної організації ЄС (EU law; European Union law) [2]. ЄС не є конфедеративним міждержавним об'єднанням, але не є і класичною міждержавною організацією. У 1951: ФРН, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Франція, Італія підписали договір про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЕОВС, ECSC - European Coal and Steel Community). У 1957 р. згідно з Договором про заснування Європейської економічної спільноти була заснована Європейська економічна спільнота (ЄЕС) (англ. European Economic Community, ЕЕС). Еволюція формування ЄС фактично обумовила передачу певного об'єму повноважень суверенних держав-членів, наприклад, управлінських функцій на користь міждержавного утворення. Правові трансформації даного міждержавного утворення свідчать про те, що логіка становлення і розвитку ЄС не корелюється з класичними схемами утворення та розвитку міждержавної організації.

У цьому зв'язку, особливого практичного значення набуває консультативний висновок Міжнародного Суду ООН 1949 р. з питання міжнародної правосуб'єктності ООН, який містить положення про те, що розвиток міжнародного права визначався потребами міжнародного життя, а зростаюча активність держав сприяла діям формувань, котрі не є такими. Міжнародний Суд підкреслив, що кульмінаційним пунктом у цьому процесі є утворення ООН, яка наділена і має значний обсяг міжнародної правосуб'єктності та здатність здійснювати правові дії на міжнародному рівні. Здійснивши ретельний аналіз статутних повноважень ООН, Міжнародний Суд дійшов висновку: ООН є суб'єктом міжнародного права, хоча й не рівнозначним державам, і не має таких самих прав і обов'язків, які мають держави [3].

Вищенаведене рішення Міжнародного Суду, може слугувати правовим прикладом при аналізі юридичної аргументації з приводу кваліфікації статусу ЄС в якості актора (суб'єкта) міжнародного права. Разом з тим, право ЄС, як правова система *sui generis* характеризується наявністю системних характеристик, коли джерела права наділені властивими юридичними характеристиками тільки для міждержавного утворення ЄС; суб'єктами даного права є фізичні та юридичні особи країн-членів ЄС; рішення Суду ЄС і інших судових органів ЄС є правом прямої дії і пріоритетом по відношенню до національного законодавства держав. В цьому плані необхідно звернути увагу на відоме рішення Суду Європейських Співтовариств у справі Фламініо Коста проти ЕНЕЛ від 15 липня 1964 р., (справа № 6/64). Суд сформулював положення, згідно з яким, право Європейських Співтовариств є самостійною правовою системою, яка прямо наділяє правами приватних осіб, обов'язками держави-члена, і дані права повинні отримувати судовий захист. Створюючи Співтовариства, держави-члени погодилися на передачу частини своєї компетенції на наднаціональний рівень, тим самим передаючи частину питань на розсуд спеціальних органів і заздалегідь погоджуючись з їх рішеннями. У зв'язку з тим, що всі держави-члени відмовилися від частини компетенції на користь Співтовариств, вони не можуть змінювати при імплементації зміст норм права ЄС, вона повинна діяти самостійно, а держави-члени лише можуть видавати акти, засновані на ньому. Звідси випливає, що право ЄС наділено верховенством. Тобто, по суті, договір Європейських Співтовариств визнаний як конституційний акт, що дозволило вважати його вступ в силу в якості основи існування права Європейського Союзу, яка стала невід'ємною складовою частиною правових систем держав-членів, і їх положення зобов'язані застосовувати суди (національні - автор) [4].

Виникає прагматичне питання, чи створює правові можливості чинна національна правова система України для гармонізації європейського законодавства ЄС? Аналіз проблематики конституційних основ інтеграції України в ЄС свідчить про те, що вітчизняна теорія і судова практика приділяє значну увагу дослідженню конституційно-правових інститутів, нормативних положень, які формують правову основу діяльності виконавчої влади по впровадженню інтеграційних зобов'язань України [5].

Конституція України на основі Декларації про державний суверенітет визначила спрямованість зовнішньополітичної діяльності України на забезпечення національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права (ст.18 Конституції України), та визнала чинні міжнародні договори, обов'язковість на які надана Верховною Радою, частиною національного законодавства України (ст. 9 Конституції) [6].

Ст.9 Конституції України містить положення «Діючі міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України». Основою правового взаємозв'язку Конституції України і міжнародного права, визнання на конституційному рівні юридичної чинності міжнародних правових актів є положення ст. 18 Конституції: «Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримки мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права». Чи означає дане конституційне положення про пріоритетність міжнародного права? Відповідь *stricto sensu* відсутня.

Вітчизняна доктрина акцентує увагу на те, що принципом конституційного устрою України є пріоритетність норм міжнародного права. Правовим аргументом такого твердження є Декларація про державний суверенітет України, де зазначено пріоритет загальноновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права [7].

Закон України «Про міжнародні договори України» є тільки законом *lex speciale*, норми якого статусу конституційних не можуть мати. У відповідності до ст. 20 зазначеного закону «Дія міжнародних договорів України на території України» міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою, є частиною національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, ратифікація якого відбулася у формі закону, встановлено інші правила, ніж передбачені законодавством України, то застосовуються правила міжнародного договору [8].

На наш погляд, при вирішенні питання про пріоритетність правових норм, є можливим сформулювати точку зору про те, що єдиним пріоритетом є відповідність зовнішньополітичної діяльності України, включаючи міжнародно-правові форми забезпечення її національним інтересам і безпеці. Таким чином, має місце колізія конституційних положень та норм спеціальних законів. У даному випадку, це є компетенцією Конституційного Суду України. Разом з тим, Конституційний Суд не наділений правом вносити зміни у діючу Конституцію.

Для правового прогнозування наслідків політико-правових рішень стосовно можливих інтеграційних зобов'язань України є показовим висновок Конституційного Суду України від 11 липня 2001р. (№ 3-в/2001) про надання згоди Верховної Ради на обов'язковість Римського Статуту Міжнародного кримінального суду. 20 січня 2000р. від імені України був підписаний Римський Статут Міжнародного кримінального суду. Конституційний Суд України розглянув конституційне подання Президента України на пред-

мет відповідності Римського Статуту Міжнародного кримінального суду Конституції України. Згідно до висновку КСУ від 11 липня 2001р. (№ 3-в/2001) положення абзацу десятого преамбули та статті 1 Статуту, за якими Міжнародний кримінальний суд доповнює національні органи кримінальної юстиції були визнані такими, що не відповідають Конституції України. Стаття 9, частина третя містить положення про те, що «укладення міжнародного договору, який суперечить Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» [9].

В цілому, аналіз міжнародно-правових особливостей стратегії політики європейської інтеграції України надає можливість прогнозувати можливі правові моделі інтеграційних процесів. Основою може слугувати міжнародна практика інтеграційного співробітництва деяких європейських держав, які не приєдналися до ЄС і є політичними та економічними учасниками інтеграційного союзу: Ліхтенштейн, Норвегія є учасниками спільного ринку через Європейську економічну зону, Швейцарія має аналогічні відносини на підставі двосторонніх договорів. Інші такі суб'єкти міжнародного права, як Андорра, Ватикан, Монако та Сан-Марино держави, уклали двосторонні договори про кооперації.

Таким чином, реальна міжнародна практика обумовлює пошук оновлених міжнародно-правових організаційних та інституціональних структур (форм), які б дозволили віднайти адекватну форму правового оформлення статусу міждержавних інтеграційних відносин Україна-ЄС [10].

Література

1. Науковий збірник. Моделі та стратегії євроінтеграції України: економічний і правовий аспекти: Збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції, 30 травня 2006р. - К.: УАЗТ, 2005. - 332 с. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/uazt/2006-1k.pdf
2. Муравйов В. І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами: дисертація д-ра юрид. наук: 12.00.11 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2003; Муравйов В.І. Право Європейського Союзу та його система // Вісник Київського університету. Серія: Міжнародні відносини. - К., 2003. - Вип. 25.- С. 34-38. Див.: JCMS: Journal of Common Market Studies - Guide to doing research in European Law.- Режим доступу: j.g.boot@law.leidenuniv.nl; Кэрен Дэйвис.Право Европейского Союза: Пер. со 2-го англ.изд.-К.: Знання, 2005. - 406 с.; Кернз В. Вступ до Европейского Союза: Пер. з 2-го англ. вид. - К.: Т-во Знання, КОО, 2002.- 381 с.; Anneli Albi Implications of the European constitution // EU enlargement and the constitutions of Central and Eastern Europe. - Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2008, 2005. - P. 204. - ISBN 9067042854.; Sari, Aurel The Conclusion of International Agreements by the European Union in the Context of the ESDP // International and Comparative Law Quarterly. - Social Science Electronic Publishing, 2008.-Vol. 57.- P. 53-86.
3. Див.: ICJ. Pleading, Oral Arguments, documents. Competence of the General Assembly for the Admission of State to the United Nations. Advisory Opinion of the ILC 1950, New York, 25 November 1949. Requested for Advisory Opinion and Documents of the Written Proceedings. LEG 46/05/(1) HTL.
4. 61964J0006. Judgment of the Court of 15 July 1964. Flaminio Costa v E.N.E.L. Reference for a preliminary ruling: Giudice conciliatore di Milano - Italy. Case 6-64.European Court reports.English special edition Page 00585. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val>

5. Козюбра М. Конституція України: стан і перспективи вдосконалення. - №7/2007 - Право. - Режим доступу: http://uaforeignaffairs.com/files/articles/8_42/article_42.pdf;
Корнєєв А.В. Конституційно-правові засади, передумови та проблеми інтеграції України в ЄС. - В: Науковий збірник. Моделі та стратегії євроінтеграції України: економічний і правовий аспекти: Збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції, 30 травня 2006р. - К.: УАЗТ, 2005. - 27-30 с.
6. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. - Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>
7. Декларація про державний суверенітет України (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1990, N 31, ст.429). - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
8. Закон України «Про міжнародні договори України» 29 червня 2004 року N 1906-IV). - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, №50, т.540). - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
9. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут). - м. Київ, 1 липня 2001 р. Справа № 1-35/2001, № 3-в/2001. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
10. Модернізація України - наш стратегічний вибір: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. - 07.04.2011. -Електронна версія: www.president.gov.ua